

Крамаренко М.В.,

молодший науковий співробітник
Миколаївського обласного краєзнавчого
музею, м. Миколаїв

ВИРОБИ З БІСЕРУ В КОЛЕКЦІЇ МИКОЛАЇВСЬКОГО ОБЛАСНОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ

З давніх-давен люди прикрашали себе та свій одяг різними намистинами, які були одночасно і прикрасою, і оберегом. Виготовляли намистини з різних матеріалів: із каменю, кістки та зубів тварин, глини та обсидіану (вулканічного скла). Згодом на зміну натуральним матеріалам прийшло скло, з якого виготовляли, як намистини, так і бісер. З бісеру робили нашійні, налобні прикраси, браслети та нашивали на одяг. Одяга, оздоблена бісерною вишивкою, завжди вважалася святковою й виглядала дуже яскраво. Проте, з плином часу, сформувалась велика кількість технік бісероплетіння, також бісером почали оздоблювати ще й предмети побуту. Особливий розквіт плетіння бісером доводиться на кінець 19-го - початок 20-го століть. Майстрині широко застосовують намистинки у виготовленні прикрас та аксесуарів до одягу.

При роботі з бісером застосовувалися різні техніки. Їх можна поділити на два види: плетіння та ткацтво. При плетінні, майстрині нанизували намистини на нитки, переплітаючи їх одна з одною та утворюючи орнамент за допомогою кольорових бісерин. В одному виробі могли використовуватися кілька десятків подібних бісерних ланцюжків.

Полотно з бісеру ткали вручну або на спеціальних верстатах. Плели різними методами, в результаті чого отримували ажурні або суцільні деталі, бахрому.

Для підкання використовували різні матеріали: кінські волосся, вощені нитки, тонкий дріт. Нитки основи переплітали з нанизаними намистинками, одержували яскраві і неповторні візерунки різного характеру. Візерунок для бісерних виробів іноді запозичувався з інших витворів або продумувався рукодільницею самостійно.

Найпопулярнішими техніками сучасності є: мозаїчна, голчате плетіння, французька техніка, цегляне плетіння. Мозаїчна техніка плетіння передбачає розташування бісерин в шаховому порядку. Ця техніка дозволяє отримувати ідеально рівну бісерну поверхню, яку можна використовувати в якості основи для створення практично будь-яких виробів. Готова річ нагадує собою стіну з маленьких цеглинок. Голчате плетіння передбачає використання нитки, кінці якої вставляються в дві голки. Потім кінці нитки зводяться так, щоб у підсумку вони пройшли через бісер і вийшли в протилежному одна до одної напрямку. Французька техніка відома ще під назвою «дугове плетіння», оскільки для створення деталей дріт необхідно згинати в потрібному напрямку. Вона як правило, використовується для створення квітів і листя, які є складовими компонентами квіткових композицій. Такі елементи виглядають об'ємними і ажурними.

В колекції Миколаївського обласного краєзнавчого музею знаходяться як предмети побуту, оздоблені бісером, так і елементи костюму. У 2021 р. відбулася тимчасова виставка «Бісерне розмаїття», основою якої стали предмети з музейної колекції, оздоблені бісером, а також авторські роботи Ганни Панкової. Виставка розміщувалась на другому поверсі. В експозиції була представлена святкова жіноча сорочка з Чернігівської області. Рукава, пазуха та передня частина сорочки розшиті бісером. Пазуха, передня частина та верхня частина рукавів прикрашені рослинним орнаментом, червоними та синіми квітами. Середина рукавів прикрашена орнаментом у вигляді винограду червоного та синього кольорів. У нижній частині рукава оздоблені орнаментом з червоних квітів на жовтому тлі. Завдяки тому, що у вишивці був використаний бісер різний за розміром та прозорістю, а також бісер був пришитий у різному напрямку, вишивка виглядає більш текстурною та об'ємною. Саме через це сорочку можна розглядати, як художній витвір. Її передала до музею Гулько Параскева Михайлівна 1928 р. народження, уродженка с. Хрещатик Заставнівського р-ну Чернівецької обл. [1]

Ще на виставці розміщувалась сукня 1980 р., що потрапила до музею з м. Києва. Передній полк та верх рукавів сукні рясно розшиті бісером, узор рослинний (троянди, незабудки), комірець відкладний, прикрашений бісерною вишивкою з рослинним орнаментом. У оздоблені сукні були використані ті ж прийоми що і в попередній сорочці (бісер різного розміру, пришитий з різним нахилом). Цю сукню можна розглядати, як художній витвір в плані вишивки, так і, як сукню в етно стилі. [2].

В колекції музею знаходяться елементи весільного одягу, оздоблені бісером. На виставці була представлена весільна жилетка – горсетка 1924 р., яка була виготовлена в Бешадському повіті Прикарпатського воєводства Анастасією Іванівною Гучко 1905 р. народження. Анастасія Іванівна мешкала у бойківському селі. Бойки – самобутня етнографічна група українців, які населяють центральну й західну частини Українських Карпат. З 1951 р. Анастасія Іванівна мешкала в с. Воскресенське, куди була переселена в рамках договору між СРСР із Польщею про обмін територіями. Горсетка була передана до музею її онукою, що проживає у с. Воскресенське. Вона оздоблена вишивкою крупним непрозорим бісером: на передніх полочках букети з квітів, на спині – дерево роду. Пройма рукава, виріз горловини та краї також рясно оздоблені бісером. [3].

Невід'ємною деталлю народного образу будь-якої дівчини, жінки є прикраси: гerdани, дробинки, ланки, голочки, силянки. На виставці, прикраси були представлені роботами члена Миколаївського осередку майстрів народного мистецтва України Ганни Панкової і Дори Гланцевої. У фондах музею зберігаються вироби невідомих майстринь сер. ХХ ст. Що ж до прикрас, виготовлених Ганною Панковою, то більшість робіт виготовлені за авторськими схемами, проте є прикраси, зроблені за схемами з журналів початку ХХ ст., а також перезняті зі старовинних зразків нашійних прикрас Північної Буковини, Покутя, Коломиї, Івано-Франківська, Чернігівської обл.

Бісером також оздоблювали жіночі аксесуари. Зінаїдою Миколаївною Тихоміровою були передані предмети початку ХХ ст.: гаманець жіночій для дрібних

монет, сплетений з ниток блакитного кольору та прикрашений блакитним бісером та комірць сплетений сіткою з бісеру білого та червоного кольорів. [4,5].

Бісером прикрашали не тільки одяг, їм ще оздоблювали предмети побуту. В колекції музею зберігається скринька для рукоділля. Вона датується серединою ХІХ ст. Кришка скриньки прикрашена аплікацією, що зображає руїн маєтку. Аплікація виготовлена з коркового дерева. Аплікацію облямовує квітковий орнамент, вишитий дрібним бісером. Вся композиція захищена склом. [6]

Ще в експозиції представлені цікаві вишиті та виготовлені з бісеру предмети побуту: серветка та ковпачок на носик чайника, що датуються початком ХХ ст. Серветка під гаряче квадратної форми, сплетена з крупного бісеру різноманітного за розміром та кольором (брунатний, жовтий, червоний, зелений). Ковпачок, що одягається на носик заварювального чайничка, для зберігання тепла, був виготовлений у формі конуса з тканини, розшитий дуже дрібним бісером. Орнамент смугами, поділений на чотири сектори, у середині на білому тлі – червоні квітки з зеленими гілочками, по кінцях жовто-брунатні гілки з жолудями. Був використаний бісер одного розміру та насиченості, пришитий бісер з одним нахилом та у одному напрямку. Завдяки цим прийомам орнамент виглядає більш гладким та з першого погляду здається, що орнамент намальований, а не вишитий. [7,8].

В колекції Миколаївського обласного краєзнавчого музею присутні вироби, прикрашені бісером та виготовлені з бісеру. У зв'язку з тим, що на нашій території не сформувалась народна традиція прикрашання бісером, то й колекція предметів вишитих бісером та виготовлених з бісеру не численна. Проте кожний предмет є унікальним за своєю суттю та технікою виконання.

Список використаних джерел:

1. Миколаївського обласного краєзнавчого музею (МОКМ) Т – 3188
2. МОКМ Т – 1276
3. МОКМ Т- 4893
4. МОКМ Т- 4882
5. МОКМ Т – 4881
6. МОКМ Т- 951
7. МОКМ Т –4995
8. МОКМ Т - 4996